Spirit of Bosnia / Duh Bosne

An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

Tamo gdje je veliki rat počeo

Joseph Roth

Veliki rat je počeo u Sarajevu jednog toplog ljetnog dana 1914. Bila je nedelja; ja sam bio student. Poslijepodne je navratila djevojka, sa pletenicama koje su tih dana bile uobičajene. Imala je veliki žuti slamnati šešir u ruci. Šešir je bio poput ljeta: podsjetio me je na sijeno, cvrčke i makove. U slamnatom šeširu bio je telegram, prvo „specijalno izdanje“ koje sam vidio ikada. Bio je zgužvani, zastrašujući, znak munje na papiru. „Znaš šta?“ rekla je djevojka. „Pucali su na prestolonasljednika. Moj tata, došao je pravo kući iz čajdžinice. Nećemo ostati ovdje, da li znaš to?“

Nisam mogao shvatiti ozbiljnost toga da je otac došao tako brzo iz čajdžinice kući. Vozili smo se tramvajem, a napolju je bio red jasmina čije su grane grebale ulična vozila. Drveće je bilo odmah uz put. Jedno je vozilo prolazilo pored nas-kling, klang- i izgledalo je kao vožnja saonica u ljetnim danima. Djevojka je bila svijetle plave boje, nježna, hladnog daha, kao jutro u poslijepodnevnim satima. Donijela mi je vijesti iz Sarajeva-i to je ime lebdjelo nad njom, sačinjeno od tamno crvenog dima kao vatra nad glavom bezbrižnog dijeteta.

Godinu i pol kasnije-kako je trajna bila ljubavih iz tih dana mira!-stajala je ona na stanici teretnih vozova II. Sada je čak stajala na sredini tog gustog oblaka dima. Muzika je često odzvanjala, vagoni su škripjeli, lokomotive zviždale, sićušna smrznuta žena stajala je kao uveli vijenac na muškarcu u zelenoj odori, a nove su uniforme mirisale na tvorničku obradu. Bili smo društvo koje putuje. Destinacija: nepoznata. Predosjećaj: Srbija. Vjerovatno smo oboje razmišljali o onoj nedelji, „specijalno izdanje“ telegram, Sarajevo. Njen otac više nije nikada otišao u kafanu; on je već ležao u masovnoj grobnici.

Danas, trinaest godina nakon prvog pucnja, vidimo Sarajevo. Nevini grad, zatrpan prokletstvima! Još uvijek stoji! Pokrivač melanholije za najstrašnije katastrofe. Nije se smanjio ni za jedan milimetar! Nije pala vatrena kiša, kuće su nedirnute, djevojke idu kući poslje škole, iako pletenice više nisu u modi. Jedan je sat poslijepodne. Nebo je bilo od plavog satena. Željeznička stanica na koju je doputovao nadvojvoda, olovnih nogu, nalazila se daleko od centra grada. Na lijevoj strani, što vodi prema gradu, nalazio se prašnjavi put, dijelom pokriven asfaltom i dijelom šljunkom.

Drveće-zgusnutog lišća, tamno i prašnjivo-nepravilno se rasulo uz ivicu puta; oni su ostaci vremena kada je ulica još uvijek bila ulica sa drvoredom. Sjedili smo u udobnom

automobilu, što ga je hotel posalo za nas. Vozili smo se ulicama, uz riječnu obalu-tamo, na uglu, tamo je svjetski rat počeo. Ništa se nije izmijenilo. Tražio sam tragove krvi. Bili su saprani. Trinaest godina, bezbrojne kiše, i milioni ljudi isprali su krv. Mladi ljudi su izlazili iz škola; da li tamo uče o svjetskom ratu?

Glavna ulica je vrlo tiha. Na njenom vrhu nalzio se manji mezarluk, kameni cvijetovi u malom vrtu smrti. Na njenom dnu, bio je ulaz za bazar. Manje više negdje na sredini bila su dva velika hotela sa kafanama na terasama, jedno drugom okrenuto prema dijagonali. Vjetar je listao stare novine kao da su prošlogodišnje opalo lišće. Konobari su sa iščekivanjem stajali na ulaznim vratima, više kao uspomene nego kao funkcionalni elementi turističke ponude. Stari vratari naslonjeni na zidove, ostaci mira, antebellum ere.

Jedan od njih imao je zaliske, kao duh prošlosti Dvojne Monarhije. Veoma star čovjek, vjerovatno penzionisani javni bilježnik, govorio birokratskim njemačkim iz habsburških dana. Trgovac knjigama nudio je novine, knjige i žurnale-ali većinom samo kao reprezentativne uzorke. Od njega sam uzeo Maupassant (iako je na lageru imao Dekobru) za noć u vozu, koji nema spavaćeg vagona. Riječ po riječ i shvatio sam da je u Sarajevu interes za književnošću opao. Bio je samo jedan učitelj što se pretplatio na književne dvosedmičnjake. (Koje olakšanje znati da takvi učitelji postoje!)

Uvečer, lijepe žene, odlučne u svoju ispravnost, izlaze u šetnju. To je korzo maloga grada. Lijep žene šetaju po dvoje ili troje, kao učenici iz internata. Muškarci se konstantno naklanjaju šeširima-ovi se ljudi znaju međusobno toliko dobro da sam ja još tri puta veći stranac. Na ivici sam da odem pogledati film, neki historijski. U historijskim dramama ljudi se ne poznaju međusobno i scene u kojima se pozdravljaju uopće ne postoje, čovjek je stranac među strancima. Jedino sam nervozan zbog grubih, osvjetljenih pauza. Čitanje novina bi također bilo dobrodošlo. Čuješ nešto o svijetu kojeg si upravo napustio-kako bi vidio svijet.

U deset sati sve je mirno i tiho. Restoran svijetli u daljini iz tamne ulice. Porodična proslava počinje. Na drugoj strani rijeke, u turskom gradu, redovi kuća nižu se kao na terasama. Njihova svjetla drhte i tope se u magli, podsjećajući na udaljene svijeće na stepeništu širokog i uzvišenog oltara.

U Sarajevu ima i jedno pozorište, i trenutno prikazuju jednu operu, imaju i muzej i imaju bolnice, gradsku vijećnicu, policajce-sve što jednom gradu treba. Grad! Kao da je Sarajevo grad kao i svaki drugi! Kao da najveći od svih ratova nije počeo u Sarajevu! Svi grobovi heroja, sve masovne grobnice, sva ratišta, sav otrovni gas, svi bogalji, sve udovice, svi nepoznati vojnici: ovdje je sve to počelo. Ne želim upropastiti ovaj gard-zašto bih? Ima dobre, ljubazne ljude, lijepe žene, čarobno nevinu djecu, kućne ljubimce što su sretni što su živi, leptirove što se odmaraju na mezarluku. Međutim, rat je počeo ovdje. I svijet je razoren. A Sarajevo stoji. Ne bi trebao biti grad. Trebao bi biti spomenik, da se svi sjećaju sa užasom.

(1927)

From: Joseph Roth. Werke. Bd. 2. Das journalistische Werk 1924-1928
Edited and with an afterword by Klaus Westermann – © 1990 by Verlag Kiepenheuer

& Witsch, Köln und Verlag Allert de Lange, Amsterdam.

Translated by Ermina Porča – © 2008 Ermina Porča

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.